

Világ az egész színház

Micsoda évada volt... a világnak 1989/90! Fél kontinensen változtak meg az erő- és rendszerviszonyok, noha testközlelől egyelőre inkább csak *méla Jacques* igazságát tapasztaljuk (természetesen sohasem magunkon, mindig másokon), mely szerint: „*Színház az egész világ, / Es színész benne minden férfi és nő*”. A *maszkváltás* évada is volt ez. A kérdés azonban e hasábokon most így hangzik: ha színház az egész világ, milyen ebben a világban a színház? Shakespeare-t kifordítva talán így definiálhatunk: világ az egész színház. A kiforróban lévő világ bizonytalanságaival, ellentmondásaival. Talán nem véletlen, hogy a rendszer- és maszkváltásos „világszínházi” évad csak lassan oszló kaotikumában szinte az utolsó pillanatban született meg az a nagy színi összer, mely a legtöbbet mondja közvetetten a világ évadáról is Csehov Platonovjával.

A kaposvári Csiky Gergely Színház '89/90-es szezonjának voltak olyan, a gazdaság és politika körébe tartozó kísérőjelenségei, melyek a fentebb vázoltakból következnek. Elég utalni arra, hogy gazdasági, erkölcsi megfontolásokból megváltak a protokoll-közönségtől, a „már megint színházba kell(!) menni”-alapállású nézőktől, akik — tisztelet a kivételeknek —, leginkább a felvonásközi szünetekben érezték magukat otthon a teátrumban, amikor újra ők válhattak főszereplőkké. Fel kellett dolgoznia a színház vezetőinek az előző kormány pénzügyminiszterének színházpolitikai, finanszírozási elképzeléseit, elemezni annak életidegenségét. Ennek vetületeként meg kellett válaszolniuk megyei testület előtt egy somogyi falu lokális érdekközpontú képviselőjének színház- és kultúraellenes megnyilatkozását, amely egy nagyon veszélyes szemlélet *éledését* jelzi. És folytathatnám... Például azzal, hogy kissé lany-

hulni látszik a művészetkritika figyelmére Kaposvár iránt. Ez statisztikailag főként — nagyon fájó momentum! — a *Hegedűs a háztetőn* fogadtatásával igazolható. Az érdeklődés enyhe visszafogottságának színházi okaira még visszatérek. Ami azonban feltűnő a jelenség fényében, az a magyar színházkritika színvonalának egyre inkább tapasztalható csökkenése, annak ellenére.

Az úgynevezett kolumnisták egy részére gondolok elsősorban, akiknek — ha török, ha szakad — egzisztenciájuk, pozícióföltésük miatt hétről hétre „meg kell” írniuk elemzésnek egyre kevésbé tekinthető kritikájukat. Természetessé vált — kitűnik írásaikból —, hogy a bemutató előtt nem olvasák (újra) a műveket, így elsiklanak a dramaturgiai célokat szolgáló jelenetcsereberéken, figura összevonásokon.

Az sem lehet egy kurta *Állatfarm*-kritikában szempont, hogy a mű akkor még egészen pazar volt, amikor a „tollásznő” *szamizdatban* olvashatta. (Hja, kérem, hogyan is lenne valami ugyanaz, ha már „minden bugris” olvashatja, nézheti?!)

Az évad értékelése nem történhet meg olyan örömteli események felidézése nélkül, mint amilyenek a többévi magas színvonalú teljesítményt ranggal is elismerő díjazások: *Molnár Piroska* és *Babarczy László* Kiváló Művész-címe, *Bezeredy Zoltán* Jászai Mari-díja. De tegyünk említést *Nagy-Kálózy Eszter* és *Hunyadkúrti György* tévés alakításért kiérdemelt díjáról is. A Csiky Gergely Színház meghívást kapott a Schiller-fesztiválra, melynek eleget is tett az Ármány és szerelemmel; ezt is tartalmazza a krónika.

A nagyszínházban ismét elő bemutatót láttunk. Műfajlag: XVIII. századi egyfelvonásos vígjátékokat, e századi musical tragedyt, spékelve újraértelmezett XVIII. századi drámát, musi-

Írta: Leskó László

calesített politikai állatmesét, XIX. században született orosz „királydrámát”. Író és cím szerint: *Marivaux*, *Rabszolgák szigete* és *Kolónia; Aléchem (Stein/Bock/Eörsi)*, *Hegedűs a háztetőn*; *Schiller* és más szerzők, *Ármány és szerelem; Orwell (Hall) Peasley*, *Állatfarm; Puskin*, *Borisz Godunov*. A művek között nincs olyan érdes, markánsan realista szatíra, mint például *Erdman*, *Az öngyilkosa* volt két évvel ezelőtt. De olyan vegytiszta abszurd sincs, mint a tavalyi évadban *Gombrowicz Yvonne*...-ja volt. Az is feltűnik, hogy a művek rendezői között a Csiky Gergely Színház diplomásaiból csak *Ascher Tamás* találjuk, aki külföldön is dolgozott, Budapesten pedig a Platonovot vitte színre. *Babarczy László* nevét „csak” gyerekdarab alatt láttuk, a Játékszínben és Ujvidéken is alkotott. *Acs János* — Gyula után — leadta névjegyét a *Katona József Színházban* (*Lulu*), és a *Rocksínházban* (*Dorian Gray* arcképe) is. *Gothár Péter* valószínűleg új filmjét készítette elő. A kritikát, s a közönséget is motiválhatta bizonyos elégedetlenségében a színháznak karaktert adó rendezők távolmaradása. Félreértés ne essék, nem a rendezőket is tehetségesen munkálkodó színészek, vagy a külhoni vendégrendező ténykedésének eredményességét vitatom. Csak azt akarom jelezni, hogy ilyen nagy létszámban nem volna szerencsés az új évadban nélkülözni az említett rendezőket. Valószínűleg stratégiai hiba volt a kornyárban már kevésbé fogékony közönségnek utolsóként a *Borisz Godunov*ot tálalni. Évad közben talán inkább „vevő” lett volna rá a nagyérdemű. Így „csak” annyi mondható el az

évadról: a Csiky Gergely Színház tartja magas művészi színvonalát, professzionista módon képes kivitelezni stílusban olyan távoli műveket, mint a *marivaux-i* csipkefinoman csipkelődő vígjáték stilizált világa, és a *Mohácsi-féle* sokkoló *Ármány* (mert szerelemről itt szó nincs!); ez utóbbival is toleráns vagyok, inkább az a bajom, hogy *ugyanígy* láttam már tőle a *Bánk bánt*, a *Tévedések* vígjátékát. Már nem sokk az, ami sok.

Felismeréseket, figyelmeztetéseket kódoltak alkotói az *Ármány* és szerelembe, a *Hegedűs a háztetőn*be, az *Állatfarmba* és a *Borisz Godunov*ba. A színház nem vesztette el érzékenységét a jelenre, jövőre, de más — áttételesebb — módon politizál, mint tette ezt korábban, s már ezzel is *van mondanivalója* a demokrácia nevében „vadulót” felelnek... Oda kell figyelni ezekre az üzenetekre a hatalomváltás hónapjaiban. Támádkozhatunk új „cárok”-; eladhatunk bennünket másik égtáj felé is, szociálfasiszta sertés uraságék a barmok feje felett kiegyezhetnek az „ellenséggel”, a kisebbséget a határokon kívül, de belül is meg kell tisztelni jogokkal... Nem féltem a színházat, *lesz üzenetváltója* az elkövetkező években is!

A stúdió — talán mert kisebb kamaszszínházzá lett — újabban nem a kísérletek színhelye. A *Lázár—Jordán* kettős bemutatónak java (*Bernarda Alba* háza; *Most mind, együtt*; *Karneválvégi éjszaka*) és *A kihallgatás* (*Babarczy—Mohácsi*) is ezt a felismerést igazolja: a szellemi elitnél szélesebb réteget igyekeznek becsábítani e színésznevelő műhelybe. Az idei két bemutató egyike, a *Goldoni*-darab az évad egyik nagy sikerévé vált *Lázár Kati* és *Jordán Tamás* irányításával, akik valóságos *mesterkurzust* tartanak közönség előtt színészmesterségből, intelligenciából, fanatizálva a társakat is. A *Fassbinder*-mű (*Petra*

Kant keserű könnyei) ráam kevésbé hatott: nem a *prüderia* mondatja ezt velem, hanem az, hogy a *fassbinderi oeuvre* nagyobb részét kis-kés felszínesnek, közhelyesnek érzem. A *Petra*... esetében gondoljunk arra, a mi *Galgóczi Erzsébet*ünk mennyivel árnyaltabban, eredetiben ábrázolta az egyneműek szerelmét, társadalmi—történelmi háttérrel...

Babarczy László igazgató a múlt évad végén e hasábokon azt ígérte, igazi színházat kapnak idén a gyerekek is. Ezt ő és *Czeizel Gábor* a társulattal maradéktalanul beváltotta a weöresi *A holdbéli csónakos* és a *Hamupipőke*-mese színi változatával. Mindkét produkció igazi színházi élmény volt, annak minden ismérvével.

Viszem magammal a következő évadra látványemlékként *Gáspár András*, a holdbéli csónakos díszletét, *Khell Zsolt* több színpadképét, *Szatiács Györgyi*, *Cselényi Nóra*, *Szigeti Szilvia* jelmezeinek emlékképét. Hevesi András zenei heroizmusának csodálatát három darabból is. Díjazásra is méltó színészi alakítások emlékeit: *Helyey Lászlót*, *Tevjeként* és *Bandi lóként*, *Pogány Juditot* szigeti szolgálólányként és *kecskemamamaként*, *Molnár Piroskát* *Goldéket*, *Rózi lóként*, *Koltai Róbertet* *Boriszként*, *Minimus költőként*, *Bezeredy Zoltán* „szarnokképzőjét” (*von Walter, Napóljais, ál-Dimitrij*), az említett *Lázár Kati—Jordán Tamás* kettőt a stúdiószínházból. De igazságtalanság másokat kihagyni, ha benne volt a *Karneválvégi éjszakában*, a *Hegedűs*...-ben, vagy az *Állatfarmban*. Összintén sajnálom, hogy *Nagy-Kálózy Eszter*nek nem sikerült elének bontani színeit — a rendezők, s a koncepciók is ludasak, hogy nem lehetett élményszerű *Desdemona*, *Miller Lujza* —, de kettejük nyilatkozatháborújában *Sztrakeni Pállal* értek egyet: maradv *bizonyítani* egy kitűnő, stabil együttesben inkább, mint évente változó, ideiglenesség benyomását keltő pesti társulathoz szerződnie...

Mert abban bizonyos vagyok, hogy a színvonalat nemcsak tartja majd ez a közösség, hanem újabb csúcokra visz bennünket, a nem érdek nélküli *közönségét* is.